

Babus, J.: Hanf- und Flachsarbeiten in Lónya /Komitat Bereg/	204
Schram, F.: Das Gesangsbuch von Dör	235
Dankó, I.: Der Markt von Sárospatak /Komitat Zemplén/	255
Historisches Archiv - Volkstümliche Schriften	
Belényesy, M.: "Dorfordnungen" im Komitat Bereg aus der Wende des XVIII. Jahrhunderts	264
Morvay, P.: Ein Heiratslied aus 1705	282
Morvay, P.: Ein "falscher" fahrender Student /"garabonciás"/ im Kiskunság	285
Mráz, V.: Inventare aus dem Batthyány-Familienarchiv von Körmend /Komitat Vas/	288
Csatkai, E.: Bauernhaus-Inventare von den Herrschaftsgütern der Familie Széchenyi	307
Bodgál, F.: Aufschätzung eines Bauernhauses samt Nebengebäuden von Miskolc /Komitat Borsod/, aus dem Jahre 1788	316
Domonkos, O.: Heiratskontrakte aus der Umgegend von Sopron	319
Hofer, T.: Heiratskontrakte von Külsóvat /Komitat Veszprém/	325
Molnár, B.: Hexenprozesse aus dem Kiskunság	329
Solymos, E.: Schneiderpreisverzeichnisse aus dem Jahre 1812	341
jun. Kodolányi, J.: Zunft-Schrift aus Sellye /Komitat Baranya/	346
Inhaltsverzeichnis	348

R-81
Pandra

NÉPRAJZI KÖZLEMÉNYEK

II. ÉVFOLYAM

3-4. SZÁM

KÉZIRAT GYANÁNT

BUDAPEST, 1957

MAGYAR NEMZETI MÚZEUM-NÉPRAJZI MÚZEUM

Szerkeszti:

Máthy Endre és Takács Lajos

Felelős kiadó: Dománovszky György

Készült a Magyar Nemzeti Múzeum - Történelmi
Múzeum Rotaprint Üzemében
450 példányban, 22 iv terjedelemben

Fv.: dr. Dajbukát Gergely

MTA Néprajzi Kutatócsoport

Könyvtára, Budapest

Leltár: 1521/2

während der Heuarbeit mehrere Tage hindurch auf den Mähwiesen aufhielten.

Das angehäufte Futter wurde an der Ungarischen Tiefebene fast ausschliesslich unter freiem Himmel aufgestapelt. Entweder im Hof, oder neben der Ansiedlung auf den Lagerplätzen, am häufigsten wurde aber das Heu neben dem Hof, im umzäunten Getreidegarten aufbewahrt. Die Studie bespricht die Technik der Anhäufung der riesigen Schober.

Die letzten Abschnitte der Arbeit sprechen von dem Verbrauch des gesammelten Futters und von der Durchwinterung des Viehes. Es wird die traditionelle Aufteilung des Futters zwischen den verschiedenen Tiersorten besprochen. Noch in der jüngsten Vergangenheit waren die Durchwinterungsverfahren der altertümlichen, tiefländischen, extensiven Viehhaltung allbekannt: das Vieh blieb sehr lange, auch nach dem ersten Schneefall auf der Weide und durchwinterte unter freiem Himmel, in Wetterschützen /karám/. Hier und da wurde das Vieh auf solche Sumpfinselfen zur Durchwinterung getrieben, welche nur über Eis zugänglich waren. Die Hirten hatten neben dem Wetterschutz eine einfache Hütte.

Wir bekommen auch eingehende Schilderung von der Durchwinterung im Stall. Die bei der Auflösung der Schober gebrauchten Geräte - wie Haken, Gabeln und die Verfahren sind auch beschrieben, sowie die beim Einfahren des Futters gebrauchten Körbe, Leintücher und Stricke. Die Ställe hatten ehemals keinen Dachboden und in der Erinnerung ist noch die Zeit sehr lebendig, als die Männer, die die durchwinternden Tiere bewachten, im Stall heizten und kochten. Die Krippen standen entweder längs der Wände, oder waren - in grösseren Ställen - in der Mitte platziert. In den Ställen befinden sich fast allgemein Futterfächer, in welchen das Reservefutter für 1-2 Tage aufbewahrt wurde. Die Pferde wurden manchenorts aus auf den Wänden befestigten Gitterkrippen gefüttert.

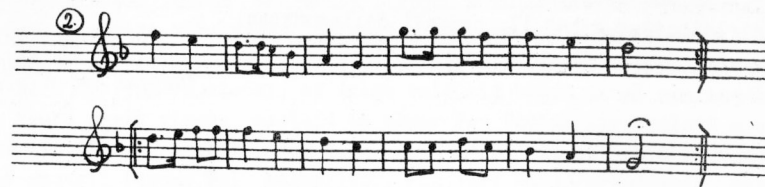
EGY KÁJONI-DALLAM FRANCIA PÁRHUZAMA.

J.B. Weckerlin "L'ancienne chanson populaire en France /16e et 17e siècle/ Paris, 1887" c. könyvében találjuk, 19. szám alatt a következő dallamot, /szövege a 200. oldalon/ melyet "Recueil des plus beaux airs ..." c. 1615-i kéziratot dallamgyűjteményből közöl /Bibliothèque Nationale J 6083+B-2 sz./ Szöveg a következő:

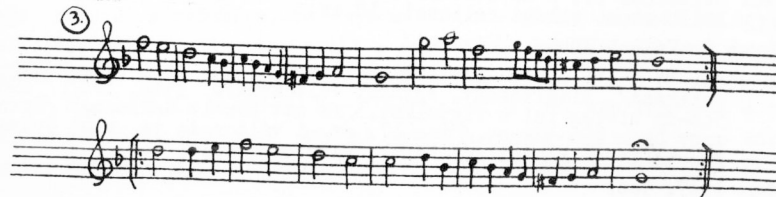
Je m'en vais à Li-varo— Compagnon, tout d'une tire,
S'il n'y a à boire à ce pot. Je m'en vay à Zivaro,
S'il n'y a à boire à ce- pot, Je vous prie, que l'on en tire:
Je m'en vay à Livaro— Compagnon tout d'une tire.

Ennek leegyszerűsített változatát láthatjuk egy "Chorea"-ban¹. a Kájoni-kéziratból, /készült 1634-71 közt, a dallamokat 1650 körül². irták/.

E dallamnak még egy korabeli, világi változatát ismerjük a Vietorisz-kéziratból /1680 körül/³.

Ha a francia dalból elhagyjuk az ismétléseket, /a második részben az 1.-t/, valamint az elején szaggatott vonallal megjelölt pár hangot, megkapjuk Kájoni dallamát /helyenként kiszélesített ritmusban és ecl helyett dór sexttel/. A Vietorisz-változat formailag közelebb áll a franciához: két azonos sorból áll, mint amaz, csak a végének felső kvint-válasza jön hozzá, mint kadencia, valamint az elején a pár hang. Ez utóbbi hely világosan elárulja, hogy valóban rövidülés történt a sorok elején. A dallam elejének ezt a másodlagos voltát már a francia párhuzam ismerete előtt, pusztán a magyar dallamból kikövetkeztettem,⁴ bár az akkor jelzett összefüggések a magyar néphagyományal nyilván másodlagosak: nem a dallam eredetére vetnek fényt, hanem magyarországi utóéletére, átalakulására. A lappangó kvint-felépítésre vonatkozó megjegyzések viszont már nemcsak így, "utólagosan" érvényesek; a francia dallamban is megvannak, s több, szórványos és elhomályosult francia kvintváltó példa ismeretében nem is tarthatjuk teljesen véletlennek, bár a magyar dallam kadencián-kivüli részeiben világosabban mutatkozik.

A Kájoni kézirat francia szvitmuzsikát is tartalmaz különböző idegen /olasz, német/ anyaga mellett. Ez rávilágít arra az utra, amelyen a "magyar" dallam hozzánk került: a Franciaországból kiinduló táncdívatokra, melyekben Magyarország is részt vett. A francia tánczene egy - tőlünk amugysem távol álló - darabjának elmagyarosodott változatát láthatjuk tehát 17. századi dallamunkban.

Vargyas Lajos

J e g y z e t e k

1. Lásd: Szabolcsi B., A m. zeneört. kézik. 37^x lap, 3a sz. = U.a. A XVII. sz.m. világi dallamai, 18.sz.
2. Schram F: Kájoni János. /Kézirat/
3. Szabolcsi B: A XVII. sz. m. világi dallamai, 38.o. /a 18.sz. változataként/. Elváltozott, egyházi változatára Ethn. 1947, 298-300-on hívtam fel a figyelmet. Az ott közölt dallamnak /Szent vagy Uram 196-304.sz./ van 17. sz.-i változata is, mint Schram Ferenc figyelmeztet rá: Náray, Lyra coelestis, 128.
4. Ethn. 1947, 300.

EGY KARCAGI SZÓLÁSMONDÁS EREDETE

Néprajsi adatgyűjtéseim során, vagy tíz-tizenöt esztendővel ezelőtt karcagi öregek ajkáról jegyeztem fel ezt a szólásmondást: Felváglak, mint a pap a malacát!" Alkalmatlankodó fiatalok, gyerekek elhárítására, odább küldésére használták. Keletkezése körülményeiről, idejéről, eredeti jelentéséről senki se tudott felvilágosítást adni. "Régi már ez. Még öregnagyanymtól hallottam kisgyerekkoromban. Most már inkább hagyják", - mondotta a 79 esztendőös Király Péter.

Nem régiben Karcag város 1771. évi protocoillumában találtam egy feljegyzést, amely minden bizonnyal ennek a szólásmondásnak az eredeti alakját és keletkezése történetét őrzi.

Ez említett esztendő augusztus havának első napján a karcagi nemes tanács tanuvallatást tartott, bizonyos Pap Dániel nevezetű lakos panaszára, aki sejtetően valamiféle nadrágos ember lehetett. A beidézett tamkhoz de eo utrum a következő kérdéseket intézték: "1./ Tudja-e, látta-e, hallotta-e a tamu, miképpen vágta fel Pap Dániel a malacát? 2./ Micsoda fundamentumon épül az a csufos szó és ki által költetett a városban: felváglak, mint Pap Dániel a malacát?" Az 51 esztendőös Kátai István vallomása alapján a nótárius ezt jegyezte be: "A fatens a maga műhelyében hallotta, hogy az ott levő emberek beszéltek ennek előtte bizonyos idővel, hogy Pap Dániel a maga malacát a csürhére akarván szoktatni, az árkon való kis hidon által nem hajthatta, hanem egyik vissza szaladt és akkor Pap Dániel így szólott a vele lévő kis fiának: csak bocsásd fiam, majd felvágjuk otthon a kurvanyát, mely szavait Gazdag Pál meghallván, mindjárt Nagy Ferencéknél megbeszélette és onnan gondolja, hogy származott ez a csufolódó szó". Az 55 éves Gazdag Pál annyit beismert, hogy a tavasszal "a maga háza végénél állván, látta, hogy Pap Dániel a maga gyermekével hajtotta volna ki a maga malacát a csürhére, de a malac vissza-vissza szaladt és egyszer hallotta, hogy osztán így szólott a gyermeknek Pap Dániel: csak bocsásd vissza fiam, majd felvágjuk otthon a kurvanyát."

Ugy látszik azonban, hogy Gazdag Pálra még sem lehetett a csufolódó szó terjesztésének vádját maradéktalanul rábizonyítani, mert a tanács másnapra újabb tanukat idézett be és tovább nyomozódott. Ez al-